

Chrysis viridula duikt op in de Gelderse Poort

(Hymenoptera: Chrysididae)

Jan Smit

Inleiding

De goudwesp *Chrysis viridula* was zo'n 40 jaar niet meer gezien buiten Limburg. In 2006 is een exemplaar gevonden bij Hengelo (Ge.) (Guldmond et al., 2007). In 2016 werd een exemplaar gevangen in de Groenlanden bij Nijmegen. Dit is de tweede soort goudwesp, die verdwenen leek uit deze regio, maar toch weer is opgedoken. In 2012 vond Stijn Schreven *Pseudospinolia neglecta* terug in de Millingerwaard (Schreven 2014).

Uiterlijk

Chrysis viridula is een tamelijk eenvoudig te herkennen goudwesp van het genus *Chrysis*. Het is in ons land de enige soort van dit genus met het borststuk en de tergieten 1 en 2 aan de bovenkant rood, maar tergiet 3 helemaal blauw (Fig. 1.). De achterrand van tergiet 3 heeft geen scherpe tanden, maar is aan de zijkanten

Fig. 1. *Chrysis viridula* vrouwtje. Foto Jeremy Early.

hoekig en in het midden gegolfd, met twee erg stompe uitsteeksels. De beharing van de middelste tibia is langer dan de breedte van de tibia en afstaand.

Verspreiding

Chrysis viridula komt voor in Europa en het palearctische deel van Azië (Kimsey & Bohart 1990). In Nederland kwam de soort vooral voor in het zuidoosten van het land, met een enkele vondst in Brabant en Utrecht. Sinds halverwege de 70er jaren van de afgelopen eeuw waren er alleen nog meldingen uit zuid- en een enkele uit midden-Limburg. Op 20 mei 2006 vond Harry Pijfers een vrouwtje in De Marke bij Hengelo (Ge.). Op 4 juli 2016 werd een vrouwtje gevonden in de Groenlanden bij Ooij (Fig. 2.). Overigens werd in geen van deze beide gebieden een gastheer aangetroffen.

Chrysis viridula

Fig. 2. Vindplaatsen van *Chrysis viridula* in Nederland.

Biologie

Deze goudwesp is een parasiet van leemwespen (*Odynerus*). *Chrysis viridula* is gekweekt uit nesten van *Odynerus spinipes* (Chapman 1869, Lith 1956, Sanders 1966). Verder worden als gastheer genoemd: *Odynerus reniformis* (Lefebvre pers. obs., Linsenmaier 1997) en *Odynerus melanocephalus* (pers. obs. Lefebvre). Alle drie deze leemwespen staan in ons land onder druk en staan te boek als bedreigd (Peeters et al. 2004). De goudwespen *Chrysis mediata* en *Pseudospinolia neglecta* hebben dezelfde gastheren (Chapman 1869, Lith 1956, Smissen 2001). Deze broedparasieten verschijnen gelijktijdig met hun gastheren, zij leggen hun eitjes in bevoorraade nesten van de gastheren. De larve van deze goudwespen voedt zich eerst met het ei of de

larve van de gastheer, maar voornamelijk met de voorraad insectenlarven in de cel.

De biologie van *Chrysis viridula* wijkt hier nogal van af. Het vrouwtje van deze goudwesp zoekt cellen van de gastheer waarin de aanwezige larve volgroeid is en bezig is een cocon te spinnen, of net klaar is met de cocon. Zij kan om het nest binnen te komen de leemprop uit de ingang van de nestgang halen, zoals te zien op een foto op de website van BWARS. Vaak maakt ze echter gebruik van nog open nesten. Zij legt haar ei in de cocon van de larve van de gastheer. Na een paar dagen komt de goudwesplarve uit, bijt zich vast in de *Odynerus*-larve en zuigt zijn voeding uit deze leemwesplarve. Wanneer de goudwesplarve bijna volgroeid is, is de leemwesplarve grotendeels leeg gezogen, deze wordt dan verder opgegeten. Gedurende dit hele proces vervelt de goudwesplarve vier keer. Wanneer de larve volgroeid is, spint deze een eigen cocon in de cocon van de leemwesplarve (Chapman 1869).

Voorkomen gastheren in ons land

Van de drie gastheren is bekend dat ze sterk afgenomen zijn, *Odynerus reniformis* lijkt zelfs verdwenen uit Nederland, sinds 1980 is deze wesp in ons land niet meer aangetroffen (Peeters et al 2004). Van *Odynerus melanocephalus* zijn er echter diverse recente vondsten, vooral in Limburg en het Gelderse rivierengebied. Het lijkt er op dat deze soort zich in de natuurontwikkelingsgebieden langs de rivieren goed kan handhaven (Fig 3.). *Odynerus spinipes* doet het wat dat betreft iets minder goed (Fig. 4.). In de Millingerwaard is deze wesp in het verleden vaak aangetroffen, maar is daar sinds 1996 niet meer gevonden. Wel werd in 2016 een nieuwe nestplek met minimaal 5 nesten aangetroffen in een steil wandje in de Klompenwaard, aan de overkant van de Waal (Fig. 5).

Conclusie

Zoals het spreekwoord zegt: “Één zwaluw maakt nog geen zomer”. Laten we ons dus niet meteen ‘rijk’ rekenen wat betreft de goudwespen. Toch is het hoopvol, dat na ongeveer 40 jaar weer twee exemplaren van *Chrysis viridula* buiten Limburg in Gelderland zijn gevonden en één exemplaar van *Pseudospinolia neglecta* weer in ons land. Blijkbaar weten de gastheren zich, ondanks veel graafwerkzaamheden, verruiging en veranderingen in het beheer in de natuurontwikkelingsgebieden langs de rivieren toch redelijk te handhaven of zelfs nieuwe vestigingen te realiseren.

Duidelijk is wel dat *Odynerus spinipes* steile wandjes nodig heeft, en het is aanbevelenswaardig dergelijke landschapelementen te ontzien bij herstructurering van

Odynerus melanocephalus

Fig. 3. Vindplaatsen van *Odynerus melanocephalus* in Nederland.

Odynerus spinipes

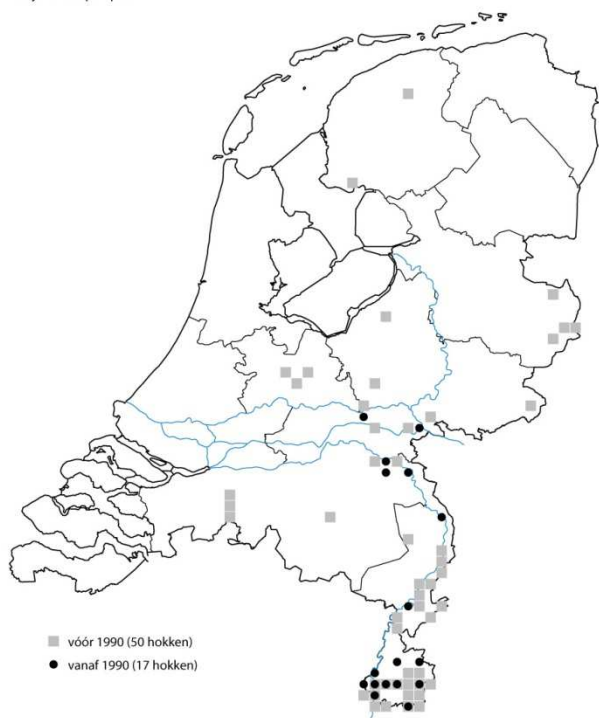

Fig. 4. Vindplaatsen van *Odynerus spinipes* in Nederland.

het landschap. Hetgeen in de Millingerwaard tot nu toe helaas niet is gebeurd, daar zijn veel steile wandjes met nesten van bijen en wespen ‘netjes’ gemaakt, oftewel afgevlakt.

Fig. 5. *Odynerus spinipes* vrouwtje vliegend naar nestingang. Foto Pieter van Breugel.

Dankwoord

Dank aan EIS-Nederland voor het beschikbaar stellen van de data van de wespensoorten behandeld in dit artikel en voor het samenstellen van de verspreidingskaarten. Pieter van Breugel en Jeremy Early (UK) worden bedankt voor de toestemming hun foto's te gebruiken. Dank aan Harry Woesthuis van Staatsbosbeheer, die vergunning heeft verstrekt voor het inventariseren van aculeaten in de in het artikel genoemde gebieden.

Summary

In 2016 a specimen of *Chrysis viridula* was caught in the Netherlands in the Gelderse Poort, the second finding outside Limburg since 40 years. The recognition, distribution and biology of this species is discussed, as well as the current distribution of its hosts in the Netherlands.

Literatuur

BWARS:

www.bwars.com/wasp/chrysididae/chrysidinae/chrysis-viridula

Chapman, T.A., 1869. On the economy of the Chrysididae parasitic on *Odynerus spinipes*. - Entomologists Monthly Magazine 6: 153-158.

Guldemond, J.A., J.H.N. Pijfers & E. den Belder, 2007. De betekenis van agrarisch natuurbeheer voor bijen en

- wespen op een melkveebedrijf in de Graafschap. - Entomologische Berichten Amsterdam 67(6): 198-203.
- Kimsey, L.S. & R.M. Bohart, 1990. The Chrysidid Wasps of the World. - Oxford University Press, 652 p.
- Linsenmaier, W., 1997. Die Goldwespen der Schweiz. - Veröffentlichungen aus dem Natur-Museum Luzern 9, 139 p.
- Lith, J.P. van, 1956. *Hoplomerus spinipes* (L.) en *Hoplomerus reniformis* (Gmel.) (Hymenoptera aculeata, Eumeninae). - Entomologische Berichten Amsterdam 16: 259-263.
- Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland. Nederlandse Fauna 6. - Naturalis, KNNV en EIS-Nederland, 507 p.
- Sanders, H., 1966. Hymenoptera aculeata VI. Plooiwespen uit Limburg. - Natuurhistorisch Maanblad 55: 36-40.
- Schreven, S.J.J., 2014. Na 38 jaar herontdekt in Nederland: de goudwesp *Pseudospinolia neglecta* (Hymenoptera: Chrysididae). - Entomologische Berichten 74(5): 170-173.
- Smitsen, J. van der, 2001. Die Wildbienen und Wespen Schleswig-Holsteins. Rote Liste. - Landesamt für Natur und Umwelt des Landes Schleswig-Holstein.